

9.10.2002

3195/2/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

TELEVALVONNAN EDELLYTYKSET

1

ASIA

Sisäasiainministeriö antoi toukokuussa 2001 kertomuksensa mm. telekuuntelun ja -valvonnan käytöstä vuodelta 2000. Sen liitteenä olleen televalvonnan rikosnimikelistassa oli tapauksia, joista pyydettiin lisäselvitystä. Sen perusteella tuli esiin muun muassa, että Vakka-Suomen käräjäoikeus oli 18.4.2000 myöntänyt televalvontaluvan varkauden yritystä koskevassa asiassa PK 00/16.

Kun oli syytä epäillä, että televalvonnalle pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset eivät olleet täyttyneet tässä tapauksessa, otin asian omasta aloitteesta tutkittavakseni.

2

SELVITYS

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Rikoskomisario A oli tutkinnanjohtaja varkauden yrityksenä tutkitussa rikosasiassa. Eräaseen asumattomana olleeseen taloon oli murtauduttu. Talon omistaja oli jo aiemmin siirtynyt ikänsä vuoksi asumaan palvelutaloon. Käytettävissä olevan selvityksen mukaan talosta ei ollut anastettu mitään.

Jutun tutkinta ei edennyt. Sitten kävi ilmi, että asunnossa olleesta lankapuhelimesta oli rikoksen teko aikaan soitettu useita puheluita. Rikoskomisario A:n mukaan ainoa mahdollinen etenemistapa jutussa oli se, että selvitetäisiin, minne tekijä oli soittanut.

Rikoskomisario A esitti Vakka-Suomen käräjäoikeudelle televalvontavaatimuksen asianomistajan teleliittymään. Käräjäoikeus eli käräjätuomari B myönsi luvan vaatimuksen mukaisena.

Rikoskomisario A:n mukaan teleoperaattorilta luvan nojalla saaduista tiedoista ei ollut apua rikoksen selvittämisessä.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Oikeusohjeet

Televalvonnan edellytyksistä säädetään pakkokeinolain (PKL) 5a luvun 3 §:ssä. Sen mukaan, kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta,

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla tai teleliittymän sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan asianomistajan suostumuksella myöntää lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämään teleliittymään siltä osin kuin se on tarpeen 1 momentissa tarkoitettun rikoksen selvittämiseksi. Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, luvan myöntäminen ei edellytä surmatun oikeudenomistajien suostumusta.

Muiden asiaan vaikuttavien säännösten osalta viitataan oheen liitettyyn jäljennökseen sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnosta.

3.2.2

Kannanotto

Ensiksi totean, että mikäli olisi ollut kysymys matkapuhelimesta soitetuista puheluista, poliisi olisi saanut haluamansa tiedot teleoperaattorilta tilaajan suostumuksella (rikoksen vakavuudesta riippumatta) ilman käräjäoikeuden lupaa yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoinnin tietoturvasta annetun lain nojalla. Laissa on siis matkaviestimien ja lankapuhelimien haltijat asetettu erilaiseen asemaan. Poliisin ylijohdon mukaan valmisteltavina olevissa säädösmuutoksissa tämä asia tullaan ottamaan esille. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin se, että lankapuhelinten osalta tietojen saaminen nyt käsillä olevan kaltaisissa tilanteissa edellyttää tuomioistuimen myöntämää lupaa ja pakkokeinolaissa säädettyjen, mm. rikoksen vakavuutta koskevien edellytysten täyttymistä.

Televalvonnan edellytykset

Telepakkokeinolupien myöntämisestä päättää tuomioistuin. Näissä asioissa sen roolin merkitys korostuu, koska pakkokeinon kohdetta ei asiassa kuulla (vrt. tosin PKL 5a luvun 3 § 2 momentin tarkoittamat tapaukset). Tuomioistuimen on ennen luvan myöntämistä huolellisesti tutkittava, ovatko kaikki pakkokeinolle laissa säädetty edellytykset käsillä. Vaikka päävastuu asiassa onkin tuomioistuimella, on selvää, että myös pakkokeinolupaa hakevan poliisimiehen tulee pitää huoli siitä, että tuomioistuimelle esitetään lain mukaan perusteltavissa olevia hakemuksia.

Televalvonta on pääsääntöisesti (vrt. PKL 5a luvun 3 §:n 1 momentin 2-kohta) rajoitettu käytettäväksi varsin vakavien rikosten tutkinnassa: rangaistusminimin tulee olla vähintään neljä kuukautta vankeutta. Tämä koskee myös asianomistajan liittymään tämän suostumuksella kohdistettua televalvontaa.

Tässä tapauksessa tuomioistuimelle esitettiin, että tutkittavana rikoksena oli varkauden yritys. Varkauden rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. Jo rikosnimikkeen perusteella oli siis selvää, että kysymyksessä ei ollut sellainen rikos, jonka tutkintaa varten tuomioistuin voisi televalvontaluvan myöntää. Muutoin televalvonnan edellytykset ovat sinänsä nähdäkseni olleet käsillä.

Käräjätuomari B toteaa itsekin, että asiassa näyttää tapahtuneen menettelyvirhe. Hänen mukaansa tarkkaavaisuutta rikosnimikkeen suhteen lienee hämärtänyt se, että kysymys oli asianomistajan suostumuksintapahtuneesta, tämän hallussa olleesta liittymästä soitetun kolmen puhelun vastaanottajan numeron selvittämisestä. Joka tapauksessa B on menetellyt lainvastaisesti myöntäessään televalvontaluvan varkauden yrityksen tutkintaa varten.

Rikoskomisario A:n selvityksestä ilmi käyvällä tavalla olisi ollut esitettävissä perusteita katsoa tutkinnassa ollut rikos myös törkeän varkauden yritykseksi, vaikkakin päätyminen varkauden yritykseen on mielestäni tässä tapauksessa ollut selvästi perustellumpaa. Pidän uskottavana A:n esittämää siitä, että rikosnimikkeen pohdinta on osaltaan vaikuttanut tapahtuneeseen. Kun A kuitenkin on lopulta päätenyt siihen, että kysymyksessä oli (vain) varkauden yritys, hänen ei olisi pitänyt jättää käräjäoikeudelle televalvontavaatimusta, koska kysymys oli rikoksesta, johon televalvontalupa ei lain mukaan voi myöntää.

Vaikka katson, että käräjätuomari B ja rikoskomisario A ovat menelleet moitittavasti, aiheutunut oikeudenloukkaus on kokonaisuutena arvioiden ollut vähäinen. Pidänkin riittävänä, että saatan käsitykseni B:n ja A:n menettelystä heidän tietoonsa.

3.3

Toimenpiteet

Kiinnitän kohdassa 3.2.2 lausumani johdosta Vakka-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomarin B:n ja Vakka-Suomen kihlakunnan poliisilaitoksen rikoskomisarion A:n huomiota televalvonnan edellytyksien huolelliseen harkintaan. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätökseni heille.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.